

Ärg 23 Nr 4 2013

S:t Olof

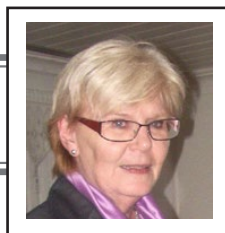
Medlemsblad för Torshälla hembygds-
förening S:t Olofs Gille

Foto: Janett Eriksson

Kvarteret Holmen

Äldermannen har ordet

Jag har tidigare på denna sida berättat att jag är en julälskare, levande ljus, maten, musiken, julgran och elljusstakar och inte minst allt pynt. Varför vi firar jul utgår jag från att alla vet men varifrån kommer det som vi förknippar som naturligt ”juligt”?

Den första ”adventsstaken” var en gran på Ersta diakonianstalt i Stockholm någon gång på 1870-talet. Man tände sju nya ljus i granen varje söndag i advent. Ärkebiskop Nathan Söderblom använde en enbuske och tände endast ett ljus varje adventssöndag. Vår tids adventsstake började användas på 1920-talet.

Adventsstjärnan hör egentligen inte till advent utan borde hängas upp på juldagen och tas ner på Trettondag Jul. Stjärnan är ju Betlehemsstjärnan som ledde de tre vise männen till den nyfödde Jesus i stallen. Istället har stjärnan blivit en symbol som leder oss genom advent och till Jesu födelse på juldagen.

På 1930-talet kom julkalendern från Tyskland, som det mesta av våra jultraditioner. Nu finns kalendrar med choklad eller småsaker bakom varje lucka. Julkalendrarna har ju också fått stor betydelse i och med att de sänds både i radio och TV. Vi har nog alla våra favoriter av TV-kalendrar och lika så de vi inte gillade alls.

Det svenska smörgåsbordet får ju ett nytt namn, julbord, och det äts massor på nästan alla restauranger. Några mer nyttiga rätter har tillkommit liksom vegetariska alternativ. Men inget smakar så bra som den hemgjorda julmaten som äts på julafton.

Vi har också några jultraditioner som mer eller mindre försvunnit. En är skyltsöndagen. I vissa fall har den fått ett nytt namn, julmarknad. Men i och med att alla affärer börjar sin julsyftning redan i november så finns inte den spänning som fanns när jag växte upp. I flera dagar hade affärerna papper för sina fönster och det var oerhört spännande att på skyltsöndagen gå runt och titta på allt. Det var jättetomtar som vinkade och diverse leksaker som rörde sig. Det kändes som skyltsöndagen var barnens dag.

Försäljning av jultidningar vid dörren av skolelever har nästan helt upphört. Behovet av jultidningar finns inte längre. Likaså skickas inte lika många julkort längre. Många använder i stället datorn och skickar julbrev via mail. Detta är att gå tillbaka till traditionens början vilket var just ett julbrev som skulle skickas till släktingar och vänner.

Något som ökat på senare år är användandet av levande ljus och värmeljus. Ljuset sprider värme och också en form av lugn och det är nog det vi alla behöver och längtar efter. Kanske är det också där min kärlek för julen finns, lugn och värme.

Sankt Olofs Gilles styrelse önskar alla våra medlemmar en riktigt God Jul och Ett Gott Nytt År!

Iha

Källa: Tradition och Liv, Verbum

Till minne

Berit Antonsson har avlidit. Beskedet som nådde oss kom som en chock. Vi har kunnat följa hennes kamp mot en sjukdom som hon aldrig fick något namn på. Men precis som Berit trodde vi och hoppades på en positiv vändning.

Berit har varit medlem i Sankt Olofs Gille under lång tid. Hon tog sitt medlemskap på stort allvar och var en trogen arbetare på Bergströmska gården. Som sekreterare i Gillets styrelse var hon noggrann, hade ordning på papper och snabb med sina välskrivna protokoll.

Berit var en engagerad person. Hon hade ofta kloka synpunkter och åsikter som hon stod för. Hon var villig att ta på sig arbetsuppgifter och utförde dessa utan större diskussion.

Vi kommer att sakna Berit. Vi kommer att sakna henne bl. a. i köket på Bergströmska. Vi kommer att sakna henne i sin vardagsfolkdräkt med huckle på huvudet springa mellan köket och bagarstugan.

Våra tankar går till hennes närmsta som har mist en omtänksam anhörig. Berit var en person som vi länge kommer att minnas i Sankt Olofs Gille!

”Då tog han mig och satte mig i korgen
och när jag somnat, började han gå.
Döden tänkte jag mig så”

Källa: strof av Bo Setterlind

Återkomsten

Haga 1918. Mamma Maria, mormor Sofia, Aina, en jungfru, morfar Karl, en jungfru, pappa Erik, två drängar.

När jag nu efter 70 år åter trampar min barndoms mark vid Haga erinrar jag mig Heidenstams välkända rader ur diktsamlingen Ensamhetens tankar, ”jag längtar marken, jag längtar stenarna där barn jag lekt”. Jag slås av att allt är så annorlunda. Stenarna är sig lika, den lilla eken som stod framför jordkällaren är i dag ett ståtligt träd. I övrigt kan man inte se att här har legat ett lantställe med flera byggnader, trädgård och uppodlad åkermark. År 1965 revs alla ekonomibyggnader och bostadshuset brändes ned vid en brandövning.

Haga var byggt 1887-88 av slaktaren Hagström och sköttes av anställda dräng-

familjer. Avsikten var bl. a. att Hagström kunde ha slaktdjur uppstallade här till sitt slakteri i Torshälla. Ladugården var för sin tid modern, byggd i sten med golv och foderbord av cement. Senare installerades automatiska drickeshoar där vattnet till korna handpumpades till en cistern. Handpumpen ersattes på 1930-talet av en eldriven pump.

År 1921 sålde Hagström gården till min morfar Karl Andersson, som arrenderat Haga sedan 1911. Mina föräldrar Erik och Maria arrenderade Haga från 1921 till 1933 då de avvecklade lantbruket. Efter att min mor hade ärvt Haga 1935, återupptog de jordbruket vid Haga 1940.

Tyvärr dog min far redan 1942 och vi blev tvungna att sluta med jordbruket året efter. Vi hade sedan Haga utarrenderad till 1948 då min mor sålde gården.

Hur såg det ut vid Haga när vi bodde där? Många minnen kommer fram när jag tar mina promenader i området. Jag kan t.ex. gå den cykelväg som förr var en inhägnad gata ut till kohagen och där vattenhon stod nere vid källan. Källan låg nära utfallsgraven som via den stora Ärnagraven mynnade ut nedanför slussarna i Torshälla.

Fortsätter jag promenaden upp mot Glömstabacken, där den bästa potatisjorden fanns, minns jag torshällafruarna som varje höst kom och hjälpte till med potatisplockningen. Samtidigt som de tjänade en extraslant tror jag de hade väldigt roligt. Pappa körde potatisårdret och skojade alltid med de munviga fruarna, som aldrig var svarslösa.

Går jag vidare efter Glömstabacken åt öster kommer jag i dag till gator som Skyttegatan och Patrongatan. De har fått namn efter den skjutbana, som tillkom vid andra världskrigets början, där i första hand hemvärnet kunde ha sina skjutövningar. Kulfånget och markörgraven låg i kanten mot Glömstabacken, medan skjutvallarna låg efter den upphöjda gräsbevuxna körväg som vi kallade Lindan. Uppe vid Vallbyvägen byggdes en skyttepaviljong där även 300-metersvallen låg. Lindan var en del av den ursprungliga medeltida vägen mellan Torshälla och Eskilstuna. Förr fanns en grind vid Glömstabacken, som

markerade gränsen mot Klosters socken. Här fanns även 7 tunnland arrendejord, som tillhörde staden, den så kallade "Borgmästarjorden". Det var mark som borgmästarna förr fick bruka som en förmån i tjänsten.

Från bostadshuset som låg där Thermaniusgatan slutar i dag, fanns förr en körväg ut till Eskilstunavägen. Där fanns också de 13 tunnland mark som tillföll Haga vid fördelningen av marken efter Ärnakärrets torrläggning i slutet av 1800-talet.

Eken vid Haga

Vid Haga äng fanns tidigare en hölada, som långa tider på året var sovplats för skrothandlaren Fröberg kallad "Moto-fajto". Han var ett stort original och hade sitt tillhåll i backen intill. Han dog på Balsta 1932, det sägs att han inte tålde att bli rentvättad.

*Haga 1925. Aina, Bernt, Folke och kusinen Erik Kronborg vid vägen till Haga
Foto: Anna Kronborg*

*Haga 2013. Bernt och Folke på samma plats som för 88 år sedan.
Foto: Ingrid Pettersson*

Tar jag promenaden förbi garagelängorna ut till Themaeniusgatan kommer jag till den plats där bryggghuset och brunnen en gång legat. Från den brunnen togs allt vatten till tvätt och hushåll. I bryggghuset, som rätteligen borde kallas tvättstuga, förekom all slags tvätt. Där fanns byckar, tvättholkar, klappbänkar och den stora pannmuren där allt varmvatten skulle värmas. I träholkar, som fylldes med varmt vatten, fick vi barn bada och bli skrubgade. Här rev man varje höst potatis till potatismjöl, där slutprodukten potatismjölet (stärkelsen) blev kvar i de låga kärnen när allt vatten dunstat bort.

Där Themaeniusgatan slutar låg det gamla bostadshuset där jag föddes för 90 år sedan. Går jag sedan stigen förbi eken upp i backen minns jag ladugården och stallen på min högra sida, isstacken i slänten och hundkojan. I hundkojan bodde Boy, som var en irländsk setter och som vi barn ofta lekte med. Boy var också en duktig fågelhund. Han användes vid jakt på fasaner och rapphöns, som det fanns gott om när jag var barn. Pappa jagade änder vid Haga äng då Boy sam ut och hämtade de änder som hamnat i ån.

Jag var ibland med pappa när han jagade. Bössan ärvde jag så småningom och löste jaktlicens för ett par år. Jakt var inte riktigt min melodi så bössan lämnade jag senare till polisen för destruktion. På min fortsatta promenad över backen minns jag höskullen, som låg ovanpå ladugården och vidare vedboden och svinhuset innan jag kommer in på vedbacken.

På vedbacken sågades och höggs all ved, som hade körts hem från allmänningen. Allmänningen, som Haga hade andelar i, låg på Råby hed.

Nästa hus man kom till var magasinet dit all säd skulle bäras efter tröskningen. Magasinet var i två plan med ett rum där silltunnan, fläsktinen och det röka fläsket förvarades. Vid vägen från Mörby låg ladan där all säd lagrades, som sedan skulle tröskas. Där fanns även kraftledningsstolpen med ett anslutningsdon på en lång trästång, som trycktes upp när man skulle ha ström till tröskverksmotorn.

Från denna plats har jag nu endast några steg in till vår nuvarande lägenhet. Den ligger i bostadsrättsföreningen Mörbylund som omfattar 7 bostadshus om 16 lägenheter vardera. Husen ligger på före detta Haga och Mörbys marker. Mörbylund var en villa med smedja, som lantbrukaren och smeden Johan Svahn i Mörby byggde omkring 1908. Svahn var en duktig smed och en gemytlig person och som hade ett skratt vilket hördes hem till Haga. Det lät som ett långt utdraget ho-ho-ho-hoo.

Jag slutar mina minnen med att konstatera att för mig är nu cirkeln sluten.

Bernt Pettersson

Bilder från höstens aktiviteter

Sommarens sista aktivitet var Torshälla växtmarknad. Det var första gången detta arrangemang genomfördes i Torshälla. Växtmarknaden är ett led i ortsutvecklingsprojektet. S:t Olofs gille stod för "lokal" (mormorstäppan) samt kaffeservering. Växtmarknaden blev välbesökt och återkommer nästa år.

Vårt höstprogram började med Torshälla marknad. Som vanligt serverade vi våfflor med sylt och grädde. Här kommer Mikael Nyman med nygräddade våfflor och Björn Maxe är redo för första kunden.

Foto: Peter Persson, Janett Eriksson

Alla som hjälpt oss under våra olika arrangemang inbjöds den 26 oktober till en tackfest. 25 personer samlades på Rådhuset för att avnjuta en god buffé. Det blev mycket mat och prat. Här syns några ur "gänget".

I september hade vi besök av skolbarn. Från Edvardslundsskolan klass 4 kom Julia och Jakob G. för att bl.a. baka tunnbröd. Med på bilden är också från vänster Kerstin Stenberg och Majlis Strandberg.

Årets Birger 2013 Janett Eriksson. Även i år tilldelades Årets Birger till en medlem i vår förening. Janett är styrelseledamot och redaktör för vår medlemstidning S:t Olof.

Nu har våra duktiga trädgårdsmästare från ISAK-projektet slutat för säsongen. Föreningen bjöd på god lunch (åldermannens kycklingpaj) och gruppen avtackades för en fin insats.

På vänstra bilden ses Hdat Tasfay. Bilden i mitten: från vänster Iha Frykman, Nawal Yonan, Maryam Mohamadi, Christina Åslund, Mazen Al-Sammak. På högra bilden ses Karaman Muheddin och Kristina Öberg, gruppens handledare.

Historisk afton

Kyrkan avtackade Margareta Revera med en ljusstake, "Livets träd". Boken Torshälla ABC överlämnades från Torshälla förvaltning/kultur.

Från vänster ses kyrkoherde Pernilla Parenmalm, Margareta Revera samt Rolf Sundström, Torshälla bibliotek.

Den 5 november arrangerades Historisk afton i samarbete med Torshälla församling och Torshälla stads förvaltning/kultur. Denna gång gästades historisk afton av docent Margareta Revera. Innan föredraget framförde organisten Roger Glan musik av J.S. Bach på kyrkans välljudande och vackra cembalo. Den är byggd av Mats Arvidsson som bor på en av arrendegårdarna till Mälsåker. Därefter höll docent Margareta Revera ett föredrag med namnet – *Tidernas slott – en barock historia med fokus på 1600-talets Mälsåker*. Ett intressant och initierat föredrag om Mälsåker och stormaktstiden i Sverige (1611-1721).

Byggherren av Mälsåker var friherre Gustaf Soop som också var änkedrottning Hedvig Eleonoras pensionsförvaltare av lifgedinget. Hedvig Eleonora var

hustru till Karl X, Karl den XI:s mor och Karl XII:s farmor. Lifgedingets inkomster satsade hon på välgörenhet, sponsring av kultur och slottsbyggen som Drottningholms och Strömsholms slott.

Efter föredraget hälsades alla välkomna till bords av hembygdsföreningens ålderman, Iha Frykman. Det serverades ärtsoppa med punsch, kaffe samt Bergströmskans äppelkaka. Efter maten följde en frågestund då vi fördjupade oss om Carl Carlsson Gyllenhielm och Axel Oxenstierna, båda med anknytning till vår bygd, Jakob de la Gardie och Ebba Brahe ja, det var en storhetstid i vår historia.

Text: Jan-Erik Kling

Foto: Janett Eriksson

Gravvårdsinventeringen

Bakgrund

Gravstenar och andra gravprydnader är ett viktigt kulturarv, särskilt för släktforskare. Man bör därför, på alla sätt, verka för att de bevaras till kommande generationer, bl.a. genom inventeringar. I vårt moderna samhälle riskerar många gravstenar att försvinna. Det kan bl.a. vara den begravningslag som begränsar gravars bevarande. Den bygger på att det alltid skall finnas en gravrättsinnehavare. Om ingen gravrättsinnehavare finns, kan kyrkogårdsförvaltningen ta bort graven.

Släktforskarföreningarna har gjort en kulturinsats genom att dels söka besläktade personer som kan skriva sig som gravrättsinnehavare, dels lyfta fram kyrkogårdarnas och gravstenarnas värde genom att inventera, dokumentera och publicera.

Inledningsvis var det endast gravstenar från tiden före 1940 som skulle ingå i inventeringen. Det har dock visat sig att senare uppsatta stenar nu tas bort i en snabb fart och det är därför oerhört viktigt att inventeringen omfattar alla gravstenar. Därför ändrades sekretesskravet under 2012 och registrering kunde ske av alla gravvårdar.

Inventeringen i Torshälla

Gravvårdsinventeringen började i Torshälla omkring 2005. Det var släktforskarförbundet som ville ha hjälp med inventeringen och vände sig till hembygdsföreningen.

På nya kyrkogården finns något så ovanligt som en gravkammare. Det är Ali Anderssons familjegrav.

Vi har tre kyrkogårdar i Torshälla som har inventerats. Den äldsta kyrkogården ligger vid kyrkan och var i bruk till början av 1860-talet, den gamla kyrkogården vid Järnvägsgatan som togs i bruk från 1860-talet samt den nya kyrkogården, vid Folkestavägen, som tillkom på 1890-talet.

Det ligger ett stort arbete bakom den inventering som gjorts på dessa kyrkogårdar. Alla gravar fotograferades och informationen om gravarna sammanställdes i speciella dokument. Den grupp som tog sig an denna stora uppgift var Lilian Andersson, Bernt Pettersson och Mats Adolfsson.

Eftersom man gick efter dåvarande sekretessbestämmelser inventerades endast de gravar där någon var gravsatt före

1940. Det rörde sig om tillsammans 557 gravar på de tre kyrkogårdarna och detta arbete blev klart under 2008. Gruppen hade stor hjälp i detta arbete av Torshälla kyrkogårdsförvaltning och släktforskarföreningen. Mycket digitalt arbete har därefter utförts av Lilian Andersson. Tillsammans med Bernt Pettersson har hon bäst kännedom om inventeringen.

Då sekretessbestämmelserna ändrades för något år sedan fick arbetet med inventeringen börja på nytt. Nu skulle gravar även efter 1940 inventeras och dokumenteras. Eskilstuna/Strängnäs släktforskarförening gick då in och tog sig an den arbetsuppgiften. Under sommaren/hösten 2013 har släktforskarföreningen inventerat alla gravar på gamla och nya kyrkogårdarna i Torshälla och registreringar av gravarna pågår.

Tillgång till gravvårdsregistret

Alla har tillgång till registret, det finns inga krav på behörighet eller andra inloggningsuppgifter.

Om du vill gå in i registret för att söka en grav gör du så här:

- Gå in på sidan www.rötter.se
- Klicka på Faktabanken
- Klicka på Gravstensinventeringen till vänster i bild
- Välj nu på vilken kyrkogård du vill söka. Du börjar med län - kommun - begravningsplats
- Läs under de infoknappar som finns efter varje fråga
- Läs varje list vilka val som ska göras
- Börja med bekanta gravar för att kolla hur systemet fungerar
- Förstoringsglaset visar vilka som är gravsatta m.m.
- Under rubriken Utseende kan det finnas en länk vid "blankett". Där får du fram mer information om graven.

Om du kör fast, hör av dig till oss.

Text: Janett Eriksson

Foto: Bernt Pettersson

Deltagare sökes!

Hembygdsföreningen startar en studiecirkel under början av 2014. Vi ska uppdatera boken Torshälla ABC och ge ut en ny upplaga lagom till Torshällas 700-årsjubileum.

Om du vill vara med i detta arbete så kan du anmäla dig via vår hemsida eller ta kontakt med någon ur styrelsen.

Vi behöver Dig som har kännedom om Torshälla förr och nu.

Varmt välkommen!

Jul på Bergströmska gården 8 december kl. 10-16

Den 8 december har vi traditionsenlig julmarknad på Bergströmska Gården.

Här finns:

- En julpyntad gård med sprakande brasa och kaffeservering med saffransbulle
- Julklappslotteri
- Halmpynt och julblommor till försäljning
- Tomten som kommer med godis till barnen

Vi bjuder på glögg och pepparkaka!

Julklappstips! Hembygdsföreningens böcker: Torshälla ABC samt Torshälla Stenkärlsfabrik. Halva priset under julmarknaden

Välkommen!

Tack för er hjälp angående detta föremål

I förra numret av S:t Olof hade vi en fråga om ett föremål som vi fått av Per Lindholm. Det visade sig att fyra kvinnor visste att det var ett krustadjärn som visades på bilden.

Den första som hörde av sig var Birgitta Eklund. Hon äger ett krustadjärn och använder det någon gång per år, oftast till jul. Man gör krustader ungefär på samma sätt som struvor. Järnet doppas i smeten och kokas därefter i olja. Birgitta använder en fritös för bästa resultat. Övriga

kunniga kvinnor var Ingrid Pettersson, Kerstin Stenberg och Margaretha Lindén.

Krustadjärnet finns idag att se i vår utställning över hushållsartiklar. Vem vet, vi kanske plockar fram det till jul och gräddar några krustader. Vi tackar alla för hjälpen!

Text: Janett Eriksson

På gång i Torshälla

Nu är de tre husen uppförda på Holmenområdet. Hus nummer 1 har fått upp delar av fasaden. Det blir brunt tegel som kanske symboliserar Torshällas fabrikshistoria på området.

Bilden till höger visar hus 1 och 3. Bilden är tagen från Holmenleden. Hus 2 syns på omslagsbilden.

Ett nytt vackert smidesstaket pryder å-promenaden i Holmbergsparken.

Foto: Dan Bauman, Janett Eriksson

Bilden ovan visar brobygget vid Stads-källaren. En form har byggts och det är klart för gjutning.

Arbetsdagar

Våra öppna arbetsdagar på Bergströmska gården gör nu uppehåll under december och januari.

Den 6 februari 2014 öppnar vi åter torsdagar mellan kl. 14.00 - 16.00

Då är du välkommen till oss på Bergströmska gården.

För eventuella visningar eller andra frågor kan ni alltid kontakta oss via e-post.

Årsmöte 2014

Den 10 mars har vi årsmöte i Kvarnen.

Mer information om tider samt dagordning kommer i nästa nummer av S:t Olof.

Styrelsen önskar alla medlemmar

**God Jul och
Gott Nytt År!**

Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille

Styrelse:

Iha Frykman, ålderman tel 35 81 39
Jan-Erik Kling, v. ålderman tel 35 56 41
Gunnar Sandevärn, skrivare
Janett Eriksson, v. skrivare tel 35 52 95
Hans Eriksson, gärdeman tel 35 52 95
Christina Åslund tel 34 30 06
Torbjörn Axner tel 35 50 35
..... mobil 070-600 60 70

Suppleant:

Gunbritt Eriksson mobil 076-251 74 29
Mikael Nyman tel 35 84 81

Museikommitté:

Styrelsen

Arkivkommitté:

Iha Frykman tel 35 81 39

Trädgårdskommitté:

Jan-Erik Kling tel 35 56 41

Aktivitetskommitté:

Christina Åslund tel 34 30 06

Dataansvarig:

Hans Eriksson

Kökskommitté:

Vakant

Redaktion S:t Olof:

Janett Eriksson, Bernt Pettersson, Torbjörn Axner

Bergströmska gården Hembygdsgård

Lilla gatan 12, TORSHÄLLA

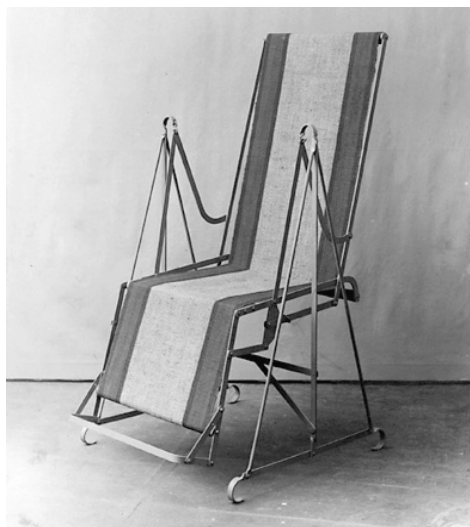
Telefon 016-35 50 76

Medlemsavgift: 100:- enskild, 150:- familj
Plusgiro: 26 81 47-6

Postadress: Torshälla Hembygdsförening
S:t Olofs Gille, c/o Iha Frykman
Tornsvängen 1, 644 31 TORSHÄLLA

E-postadress: info@sanktolofsgille.se
Hemsida: www.sanktolofsgille.se

Ur museisamlingarna

I de Nyströmska fotosamlingarna finns bilder som visar att F O Nyströms Bleckkärlsfabrik, förutom blekkärl, tillverkat en del speciella produkter. Carl Nyström, som i slutet av 1800-talet kommit hem och övertagit faderns fabrik var en kreativ man med många idéer. En idé var regnmätaren ”Pluvius”, som blev en storsäljare. En annan var flaskkorgarna, som ölutkörarna använde vid leveransen till sina kunder.

På bilderna ser du vilstolen, som kunde fällas ned och bli en liggstol. Den tillverkades inte i någon större upplaga, kanske Carl Nyström var för tidigt ute med sin idé.

Text: Bernt Pettersson

Foto: Georg Nyströms arkiv